

Doc. dr. sc. Neven Petrović
Odsjek za filozofiju
Filozofski fakultet u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
HR-51000 Rijeka

Rijeka, 12. 2. 2013.

RECENZIJA KNJIGE

Dražen Pehar *Vladavina zakona i njeni čuvari*

- 1. Kvalificirajuće znanstvene reference recenzenta:** vidi o tome znanstvenu i stručnu bibliografiju na: <http://bib.irb.hr>
- 2. Vrsta djela:** *izvorni znanstveni rad (knjiga).*
- 3. Podaci o recenziranoj knjizi**
  - **Autor:** *Dražen Pehar*
  - **Naslov djela:** *Vladavina zakona i njeni čuvari*
  - **Broj stranica:** oko 180
  - **Broj poglavlja:** 8
  - **Broj referenci citirane i korištene literature:** 159 /155 (*temeljna literatura*) /4 (*internetski izvori*)
- 4. Mišljenje recenzenta:**

Knjiga kolege Pehara spada u područje pravno-političke teorije ali je zapravo izrazito interdisciplinarni naravi jer predstavlja originalan i zanimljiv spoj u koji su još, osim već navedenih disciplina, uključeni i etika, jurisprudencija, pravna hermeneutika, povijest ideja kao i teorija diskursa. U organizacijskome smislu rukopis ima osam poglavlja.

Prvo poglavlje govori o ideji vladavine zakona kako je ona po prvi put sistematičnije elaborirana u klasično-grčkom kontekstu. Pri tome je prvenstveno u fokusu Aristotel koji je smatrao da je najbolje uređenje države ono u kojemu je zakon vladajući, a to da je zakon vladajući za njega je značilo da vladaju određene, racionalnim argumentima poduprte propozicije, objašnjava nam Pehar. Drugo poglavlje ostaje na istom terenu i posvećeno je čuvenoj Aristotelovoj formulaciji o odnosu između čovjeka kao bića obdarenog jezikom i čovjeka kao političkoga bića. Aristotel smatra da jezik, eksplicira autor, posebno onaj njegov dio koji se tiče moralno-političko-pravnih odnosa, dokazuje da čovjek posjeduje čulo za neke posebne tipove odnosa koje mu omogućuje da živi u zajednici i da tu zajednicu aktivno oblikuje. Pehar nastoji nadalje pokazati i da je to Aristotelovo čulo „za pravednost/dobro/korisno“ posredovano jezikom, te da za Aristotela ne postoji bitna razlika između deskriptivnog, evaluativnog i intervenirajućeg diskursa. Zaključak ove početne rasprave jest da su vladavina zakona, ali i pravno-politički odnosi uopće, mogući samo među bićima koja koriste jezik kako bi aktivno oblikovala ključne aspekte odnosa u državi. Pomoću razmatranja iz ovih poglavlja Pehar

nam istodobno daje i genezu pojma „vladavina zakona“ te priprema glavni argument knjige koji se izlaže u iduća tri poglavlja.

Treće poglavlje dokazuje da se ne moramo čuditi ideji vladavine jednog tipa racionalnog jezika jer sam jezik moramo unaprijed uzeti kao vladajući. Pehar tako ustvrđuje da jezik obdaruje ljudska bića normativnom strukturom, tj. jednim skupom normativnih zahtjeva i kriterija, bez kojih se sam ne može niti koristiti. U tom smislu jezik je za ljudska bića vladajući, a ta činjenica čini ideju vladavine zakona u značajnoj mjeri shvatljivom i prihvatljivom. Naime, tvrdi autor u nastavku, norme jezika primjenjuju se i na ne-jezične radnje u mjeri u kojoj su ove posredovane jezičnim radnjama, i to ponajprije u formi obećanja. U četvrtome poglavlju, sukladno gore rečenom, Pehar detaljno govori o smislu u kojem jezik postaje vladajući i u sferi ne-jezičnih radnji, kako se to točno zbiva i što to znači za samu zajednicu. Tu elaborira i tezu da, ukoliko ideja „vladavine zakona“ kao ideja vladavine jednoga tipa racionalnog jezika, uopće može imati neki smisao, onda zakone možemo shvatiti jedino kao „kolektivna obećanja“. A peto poglavlje nastoji dokazati da vladavina zakona ne može postojati bez poštivanja diskurzivnog statusa svake osobe kao dijela kolektivnog „tijela“. Diskurzivni status osobe znači pak da svakoj osobi pripada pravo traženja i dobivanja argumenata kroz koje se ona može samo-obvezati zakonom. Ovime se zaključuje središnji, teorijski dio knjige.

Posljednja tri poglavlja primjenjuju gore izložene i branjene teze na nekoliko konkretnih pitanja. Šesto govori o problemu tumačenja zakona i nastoji pomiriti činjenicu da su pojedinci ti koji tumače zakon sa tezom da se svaki zakon mora shvatiti kao kolektivno obećanje s nekom središnjom argumentativnom jezgrom. Sedmo poglavlje, pak, govori o odnosu između ideje vladavine zakona i ideje podijele (o)vlasti. Tu Pehar daje razloge za tvrdnju da ideji i instituciji podijele (o)vlasti ne treba davati preveliku težinu i da ona predstavlja tek pomoćnicu ideje vladavine zakona, u odnosu na koju je sekundarna i manje bitna. S obzirom na ovo dokazuje se i da u pravno-političkoj zajednici ne mogu postojati stvarni nego samo potencijalni i privremeni „posljednji tumači ustava“, čiji je status ovisan o njihovoj uspješnosti a ne unaprijed zajamčen. Posljednje poglavlje objašnjava, pomoću konkretnih povijesnih primjera nacizma i boljševizma, zašto nam do vladavine zakona treba biti stalo i zašto ta vladavina izravno ovisi o priznanju diskurzivnog statusa osobe. Peharova temeljna teza u ovom kontekstu jest da do propasti i ukidanja vladavine zakona dolazi zbog devalvacije argumenta, korupcije izvjesnosti te inverzije slobode.

5. Konačna preporuka:

Na temelju uvida u strukturu knjige, demonstriranu metodu izlaganja i razinu interpretacije, vidljivo je da se radi o vrijednom znanstvenom djelu koje domaćoj stručnoj i obrazovanoj javnosti može biti višestruko korisno. Kao prvo, knjiga se može koristiti kao udžbenik, tj. kao jedna vrsta uvoda u iznimno značajan koncept „vladavine zakona“ jer je dobro i pregledno organizirana, vrlo jasno napisana te dovoljno dobro ilustrirana primjerima da se taj pravno-politički pojam može relativno lako razumjeti. Štoviše, kako je „vladavina zakona“ usko vezana i s brojnim drugim značajnim pojmovima iz pravno-političke sfere, Peharova rasprava rasvjetljava i mnoštvo tih drugih ideja koje su važne u svakom političkom kontekstu, kao što su npr. suveren, građanska vrlina, podjela (o)vlasti, sloboda, pravednost i sl. A sve je to svakako dodatno čini dobrodošlim kompendijem. Drugo, ovo djelo može olakšati razumijevanje i kritičku recepciju nekih važnih pravno-političkih pozicija, kao npr. Aristotelove zapetljane i tek

u osnovnim obrisima naznačene političke teorije koja je veoma teška za interpretaciju ili osnovnih postulata deliberativne demokracije. Peharova je rasprava u ovom kontekstu korisna i stoga jer nudi spoj i komparaciju klasičnih i suvremenih pravno-političkih vizija, pa se može vidjeti kako se razni značajni autori odnose jedni naspram drugih. Kao treće, knjiga *Vladavina zakona i njeni čuvari* značajna je i u stručnom smislu - po svojoj obradi samog problema kojime se bavi, te po rješenjima koje daje za razna pitanja koja se u tome kontekstu javljaju. Pogotovo je važna i poželjna činjenica da se knjiga znatno oslanja na interdisciplinarnost koja je, kako kaže i sam autor, nedostajala ranijim analizama koncepta koji je temeljni predmet knjige. A u znanstvenom smislu bitno je i to da je teorijska tradicija kojoj se autor priklanja i na kojoj temelji većinu svojih analiza ona tzv. republikanizma, koja kod nas do sada nije bila previše prisutna, niti je odveć poznata, pa to daje mogućnost da se čitatelji na ovom prostoru upoznaju s tim značajnim smjerom mišljenja, te da se oni koji mu se protive kritički oglase. Četvrto, Peharova nam promišljanja također mogu pomoći pri razumijevanju nekih bitnih aspekata komunističke prošlosti koja je odredila sudbinu stanovništva cijele Istočne Europe a i dobrog dijela svijeta. A kako i danas ovdje vjerojatno trpimo posljedice komunističkog odnosa prema „vladavini zakona“, na osnovi Peharovih analiza moguće je i dati dijagnozu naše trenutne situacije te je opisati kao mješavinu još uvijek komunističkog i post-komunističkog pravno-političkog ozračja u kojem se ideja „vlдавине zakona“ zasad, zbog takvog nasljeđa, ne može dovoljno snažno niti raširiti niti realizirati. Konačno, zaključci i ključne ideje ove studije mogu se primijeniti za kritičku procjenu stanja u brojnim drugim demokratskim državama. Zapravo se takav odnos u knjizi eksplicitno i zauzima prema statusu Vrhovnoga suda u SAD-u, a lako se može primijeniti i na sve ostale pravno-političke sustave u kojima postoji tijelo sa sličnim statusom. Štoviše, ključne ideje ove studije impliciraju i kritički stav prema npr. Guantanamo, okupaciji Iraka, administraciji G.W. Busha i mnogim drugim značajnim političkim događajima suvremenog svijeta, te stoga svima nama mogu pomoći da izgradimo argumentiran stav prema tim fenomenima.

Naravno, ako to uopće treba reći, rukopis potvrđuje da autor veoma dobro poznaje obrađenu građu, oslanja se na većinu važnije literature o obrađenim temama te daje korisne usporedbe s drugim važnim gledištima koja obrađuju iste probleme.

Iz svih navedenih razloga svakako *preporučam* da se *dodijele potrebna novčana sredstva* kako bi ovo djelo moglo ugledati svjetlo dana.

Doc. dr. sc. Neven Petrović